

Grums Orrby 1:210 & 1:211

Arkeologisk utredning inom och i anslutning till L2005:9901, Grums kommun, Värmlands län

VÄRMLANDS
MUSEUM

Värmlands Museum rapportserie 2023:14
Författare: Johan Richardson

VÄRMLANDS MUSEUM
Uppdrag

Box 335
651 08 Karlstad
Tel: 054 - 701 19 00
E-post: museet@varmlandsmuseum.se
www.varmlandsmuseum.se

© 2023 Värmlands Museum

Grums Orrby 1:210 & 1:211

Arkeologisk utredning inom och i anslutning till L2005:9901, Grums kommun, Värmlands län

Dnr 23-270-0048

Johan Richardson
Uppdrag
Värmlands Museum

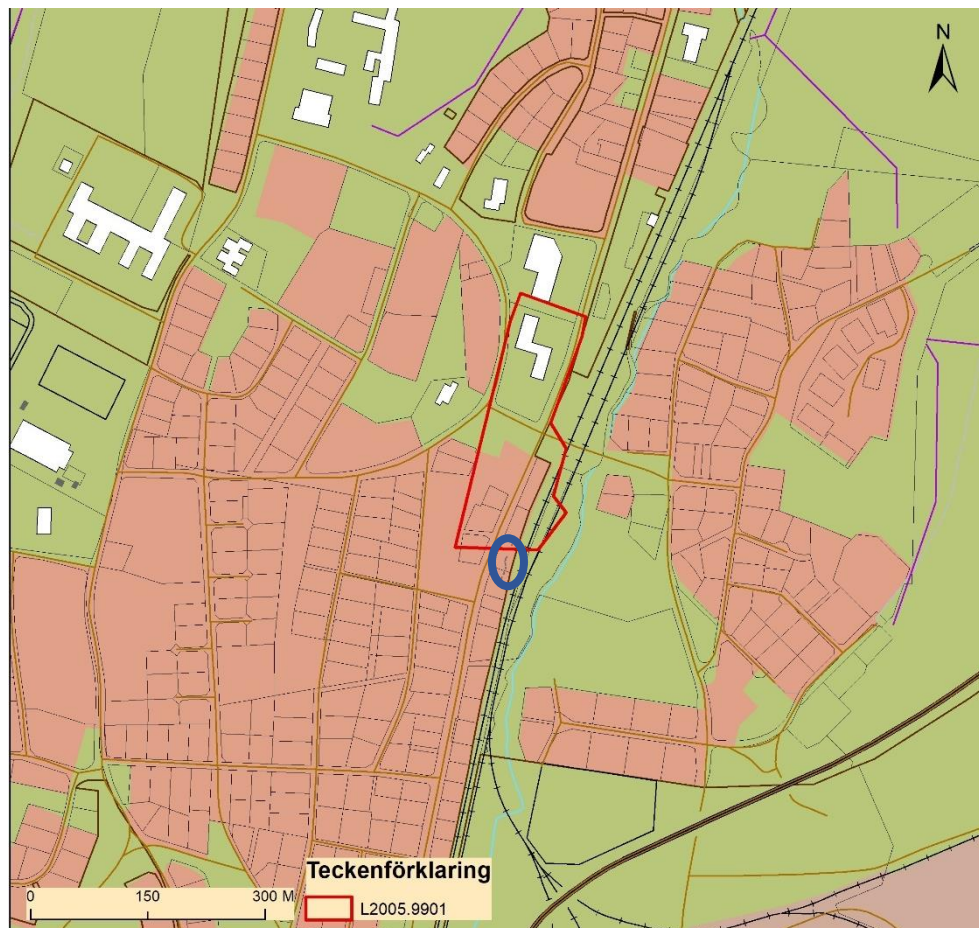

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

Inledning	6
Bakgrund	7
Syfte	7
Områdesbeskrivning och fornlämningsmiljö	8
Gravfält L2005:9901	8
Arkeologiska undersökningar i närområdet	8
Genomförande	10
Förutsättningar och metod	10
Resultat	11
Tolkande sammanfattning	12
Måluppfyllelse	12
Källor	13
Litteratur	13
Övriga uppgifter	13
Tekniska och administrativa uppgifter	14
Bilaga 1. Schakttabell	15

Omslagsbild: *Foto över schakt 1. Foto från S.*

Kartor ur allmänt kartmaterial © Lantmäteriet Dnr MS2005/01156.
©Värmlands Museum

Figur 1. Utdrag ur Fastighetskartan som visar L2005:9901 samt utredningsområdet inringat i blått. ©Lantmäteriet. Ärende nr MS2005/01156.

Inledning

Bakgrund

En arkeologisk utredning utfördes i september 2023 av personal från Värmlands Museum inom fastigheten Orrby 1:210 och Orreby 1:211 i centrala Grums. Arbetet utfördes då Grums kommun avsåg att nyanlägga en vattenledning inom fastigheterna

Arbetsföretaget ligger delvis inom och delvis söder om avgränsningen för lämning L2005:9901 (KMR), vilken utgör Värmlands största kända flatmarksgravfält. Lämningen har en osäker utbredning och är till stora delar undersökt och är därmed klassad som möjlig fornlämning (se figur 1). I nära anslutning till utredningsområdet framkom och undersöktes på 1950-talet sex flatmarksgravar. Ca 20 m norr om utredningsområdet undersöktes på 1990-talet tre flatmarksgravar samt boplatslämningar i form av stolphål och rännor (Pettersson & Svensson 1990).

Då gravar och andra lämningar framkommit vid markarbeten i närområdet och gravfältet inte med säkerhet är avgränsat bedömdes möjligheten att ytterligare gravar kunde framkomma vid markarbeten som stor. Av denna anledning beslutade Länsstyrelsen i Värmland att en arkeologisk utredning skulle genomföras då fornlämningar som idag inte är kända sannolikt kan förekomma inom området (Lst Dnr 4311535-2022).

Syfte

Syftet med den arkeologiska utredningen var att klargöra eventuell förekomst av fornlämningar inom utredningsområdet.

Områdesbeskrivning och fornlämningsmiljö

Gravfält L2005:9901

Gravfält L2005:9901 utgörs av Värmlands största kända flatmarksgravfält. Gravfältet är beläget i centrala Grums på en låg åsrygg som löper väster om och parallellt med en lägre liggande, idag närmast uttorkad bäckfåra som idag upptas av järnvägsspår. Gravfältet mäter ca 320 x 95–130 m (NNO-SSV) med en trolig avgränsning baserad på kartografiska och skriftliga källor (Se figur 1). Gravfältets begränsning är dock osäker, där den norra delen av gravfältet sedan länge är bortgrävd. Det finns uppgifter om att gravfältet omfattat cirka 150 gravar, varav ett stort antal är undersökta (Pettersson & Svensson 1991).

Arkeologiska undersökningar i närområdet

Flera arkeologiska undersökningar har gjorts i närområdet vilka i hög grad påvisat spår efter tidigare okända järnåldersgravar, men även boplatssindikerande lämningar och fynd från stenålder. Sammantaget har ca 130 gravar undersökts och enligt uppgift har fler gravar förekommit som försvunnit i samband med markarbeten (Pettersson & Svensson 1991).

Redan på **1880**-talet uppmärksammades gravar i form av stentäckta brandgropar i samband med järnvägsarbete intill torpet Bråten. I anslutning till en flatmarksgrav med en urna påträffades en spjutspets av skiffer (SHM 13478). Hur många gravar som försvann i samband med järnvägsbygget är inte känt, men har bedömts röra sig om ett hundratal (Berg 1880:71).

År **1905** utfördes nya markarbeten vid Bråten där två keramikurnor med brända ben påträffades, varav den ena innehöll en järniskära (SHM 12632). Vid samma tillfälle undersöktes en brandgrop med en täcksten. Gravarna daterades genom fynden till förromersk järnålder. Vidare undersökningar på platsen företogs av T.J. Arne följande år, då 21 flatmarksgravar och en stensättning undersöktes. De flesta av de undersökta gravarna hade täckstenar, främst klumpstenar, och tio av gravarna innehöll keramik, nio hartstätning och två endast kol och brända ben. Arne gjorde även år **1916** en undersökning av den så kallade kuvertgraven (Arne 1917:11ff).

På **1950**-talet undersöktes sex gravar inom gravfältet av Gösta von Schoultz (1952). Gravarna upptäcktes i samband med rörledningsarbeten längs östra sidan av Sveagatan och bestod av fyra urnebrandgropar och två brandgropar, där endast två av gravarna hade täcksten. (ATA Dnr 2429/52). Från **1960**-talet finns uppgifter om en kokgrop och rester av en flatmarksgrav som påträffats inom tomten för Sveagatan 137 (Svenson 1960).

År **1976** utfördes en provundersökning väster om Sveagatan där främst sentida material påträffades liksom enstaka spridda kol- och benfragment (Wettergren 1976). Enligt ett dokument från **1977** finns uppgifter om att tre flatmarksgravar påträffats inom ovan nämnda yta, tyvärr utan vidare uppgifter om dessas placering (Värmlands Museums Topografiska Arkiv).

År **1990** utfördes en arkeologisk undersökning öster om Sveagatan och norr om det aktuella utredningsområdet. Vid undersökningen framkom två urnebrandgropar och en brandgrop samt ett flertal anläggningar som tolkats kunna tillhöra en boplats i form av stolphål, rännor, avfallsgropar, pinnhål samt enstaka lagerrester med inslag av kol och sot. Relationen mellan gravar och boplatslämningar kunde inte utrönas inom ramen för undersökningen (Pettersson & Svensson 1991:10).

En arkeologisk utredning utfördes 2009 inom det som idag utgör Sveaparken. Totalt grävdes 20 schakt i vilka två anläggningar framkom, varav en var en flatmarksgrav (brandgrop) som

påträffades cirka 85 meter nordnordväst om det aktuella utredningsområdet. Graven täcktes över och bevarandes in situ (Olsson 2009).

En arkeologisk utredning utfördes våren år 2023 inom fastighet Orrby 1:189, cirka 50 meter nordväst om det nu aktuella utredningsområdet. Vid utredningen påträffades inga fynd eller anläggningar tillhörande L2005:9901 (Larsson 2023)

Sammantaget kan konstateras att de flesta av de undersökta gravarna inom gravfältet markerats med en klumpsten. Intill fanns nergrävda begravningar som innehöll brandlager, brända ben, keramikurnor eller hartstätning. I enstaka gravar har föremål påträffats, bland annat en krumkniv och en skära av järn. ¹⁴C-dateringar från gravarna visar också att gravfältet i Grums använts under en stor del av järnåldern och inte enbart under förromersk järnålder.

Genomförande

Förutsättningar och metod

Den arkeologiska utredningen genomfördes den 12 september 2023 under goda väderförhållanden. Schakten grävdes med en grävmaskin med en skopbredd om upp till 1,2 meter. Schaktningen genomfördes skiktvis under överseende av två arkeologer. Där misstänkta arkeologiska lager/lämningar framkom avstannades maskingrävning och handgrävning vidtog. Jordsond användes för att bekräfta undergrunden.

Dokumentation

Schakten dokumenterades skriftligen och med digitala foton. Schakten, liksom ledningar och störningar mättes in med GPS (GNSS med nätverks-RTK). Efter fältarbetet gjordes vidare bearbetning av inmätta filer genom ett tillägg i programmet Arcmap 10.8. Schakten finns beskrivna i Bilaga 1: *Schakttabell*.

Figur 2. Schakt 1, foto från S.

Resultat

Vid den arkeologiska utredningen påträffades inga arkeologiska lämningar eller fynd. Den norra delen av undersökningsområdet låg inom en grusad yta som utgjorde väg (gårdsplan) inom fastigheten. Inom denna yta fanns ett flertal sentida störningar som uppkommit i samband med nedgrävningar för ledningar och sentida markarbeten i samband med byggnation för huset. De centrala delarna av utredningsområdet låg inom en gräsmatta. Detta område var inte lika stört av sentida markarbeten, dock fanns inga indikationer på att gravfältet fortsatte i denna riktning. De södra delarna bestod av en grusad yta som till hög grad var störd av markarbeten i samband med nedgrävningar för fjärrvärme samt ledningar till hus.

Figur 3. Schakt och ledningars placering

Tolkande sammanfattning

Värmlands Museum genomförde under hösten år 2023 en arkeologisk utredning inom fastigheten Orrby 1:210 och Orrby 1:211 i centrala Grums. Arbetet utfördes då Grums kommun, avsåg nyanlägga en vattenledning inom fastigheterna. Syftet med utredningen var att klarlägga om lämningar tillhörande L2005:9901 berördes av det planerade arbetsföretaget.

Sammanlagt grävdes sju sökschakt vilket inte generade några arkeologiska lämningar eller fynd. Området var delvis stört av sentida markarbeten, men det förekom även orörda områden.

Resultatet av utredningen visar att gravfältet L2005:9901 inte fortsätter söder om dess nuvarande avgränsning och lämningens geometri bör som minskas i dess södra del (se figur 4).

Måluppfyllelse

Den arkeologiska utredningen utfördes inom ramen för projektets tid och budget. Utredningen bedöms genom sin omfattning utgöra ett fullgott underlag för att bedöma utredningsområdets fornlämningspotential.

Figur 4. Förslag på ny avgränsning av lämning L2005:9901 utifrån resultat från den aktuella utredningen.

Källor

Litteratur

Arne, T.J.	1917. Bidrag till Värmlands förhistoria. Fornvännen.
Berg, W.	1880. Grafundersökningar vid Tormansbol och Slottsbrosundet. KVHAA 1880:5.
Larsson, E.	2023. Grums Orrby 1:189. Arkeologisk utredning inom L2005:9901, Grums kommun, Värmlands län. Värmlands Museums rapportserie 2023:09
Olsson, H.	2009. Särskild arkeologisk utredning inför anläggande av park i Grums centrum.- RAÄ 36, Grums socken och kommun, Värmlands län. Värmlands Museums rapportserie 2009:14.
Pettersson, S. & Svensson, E.	1991. Ett järnåldersfält i Grums. Rapport över en arkeologisk undersökning i kvarteret Orrby. Värmlands Museum.
Svenson, G.	1960. Brev till Riksantikvarieämbetet angående besiktning på fastigheten Sveagatan 137 i juli 1960. Värmlands Museums Topografiska Arkiv.
Von Schoultz, G.	1952. Brev till Riksantikvarieämbetet angående arkeologiska undersökningar i Grums. Värmlands Museums Topografiska Arkiv, Grums socken.
Wettergren, G.	1976. Rapport över provundersökning av fornlämning 91 i Grums socken, Värmlands län.

Övriga uppgifter

Kulturmiljöregistret (www.raa.se/fornsok)
Värmlands Museums Topografiska Arkiv

Tekniska och administrativa uppgifter

Värmlands Museums dnr:	22.270.0048
Länsstyrelsens dnr:	431-1535-2023
Uppdragsgivare:	Länsstyrelsen Värmland
Typ av undersökning:	Arkeologisk utredning
Utförandetid: fältarbete:	2023-09-12
Berörda lämningar:	L2005:9901
Fastighet:	Orrby 1:210 & Orrby 1:211
Län:	Värmland
Landskap:	Värmland
Kommun:	Grums
Socken:	Grums
Lämningsnummer (KMR):	L2005:9901
Lämningstyp:	Gravfält
Koordinatsystem:	Sweref 99 TM
Höjdsystem:	RH00
Inmätningssystem:	GNSS med nätverks-RTK
Projektledare:	Ellinor Larsson/Johan Richardson
Fältpersonal:	Johan Richardson, Hans Olsson
Foto (om en annat angivet):	Johan Richardson
Kvalitetssäkring:	
Dokumentationshandlingar	Digitalt dokumentationsmaterial som mätfiler och fotografier samt handskrivna beskrivningar över schakt och sektioner förvaras i Värmlands Museums arkiv.
Fynd:	Inga fynd tillvaratogs.
Godkänd av Länsstyrelsen:	2023-10-02

Bilaga 1. Schakttabell

<i>Schakt</i>	<i>Riktning</i>	<i>Storlek</i>	<i>Djup</i>	<i>Beskrivning</i>
1	N-S	3,4x1,1	0,5-0,6 m	Lagerföljden bestod av en grusad yta 0,05-0,1 m, matjord 0,4 m och undergrund bestående av brunaktig sand. En sentida nedgrävning framträdde mot undergrunden och innehöll glas och obrända djurben.
2	N-S	3,2x1,2 m	0,4 m	Lagerföljden bestod av en grusad yta 0,05 m, matjord 0,3 m och undergrund bestående av brunaktig sand. I Ö delen av schaktet låg ett rör för fjärrvärme
3	N-S	1,3x1,1 m	0,52 m	I schaktets S del var en brunn. Lagerföljden bestod av ett bärlager för våh bestående av grus/kross 0,3-0,52 m tj. Urgärvt och påfyllt med grus/kross invid brunnen. I N delen kom ett sandlager på 0,4 m dj. Inga anläggningar eller fynd påträffades
4	N-S	1,6x1,1	0,6 m	Lagerföljden bestod av ett bärlager av grus/kross 0,55 m tj, därefter undergrund bestående av rödaktig sand. En Ö-V nedgrävning för kabel framträdde i undergrunden centralt i schaktet
5	N-S	2,2x1 m	0,7 m	Lagerföljden bestod av humus/matjord 0,6 m, därefter undergrund bestående av ljusbrun sand.
6	N-S	3,8x1	0,55m	Lagerföljden bestod av gräsmatta, 0,05 m, matjord 0,32 och undergrund bestående av delvis grusaktig brun sand
7	N-S	7,3x1,1	0,35-0,55	Lagerföljden bestod av gräsmatta 0,05 m, matjord 0,3-0,5 och undergrund bestående av ljusbrun/rödaktig sand. I N delen är en störning som framträdde som vit-flammig sand. Fynd av obrända djurben och skärvor av flintgods i matjordslagret.

VÄRMLANDS
MUSEUM